

زیبایی‌شناسی نورپردازی چنارهای خیابان ولیعصر (عج)

رویکرد هنری، حلقه مفقوده نورپردازی در تهران

چکیده | نورپردازی هویت‌مند منظر طبیعی شهر کیفیت زندگی شبانه را ارتقاء می‌دهد. شناسایی عناصر هویتی و نورپردازی مناسب آن‌ها هنری شهری محسوب می‌شود. عناصر طبیعی شهر به واسطه مشارکت در ساخت خاطره جمعی، واجد هویت هستند و مهم‌ترین آن‌ها در منظر شهر تهران را می‌توان درخت دانست. چنارهای خیابان ولیعصر (عج) هویت‌مندترین درختان این شهر شناخته شده‌اند. حفظ هویت چنارهای ولیعصر در نورپردازی آن‌ها، به جهت پایداری منظر روزانه و شبانه، از طریق رعایت نکات زیبایی‌شناسانه امکان‌پذیر است. بسیاری از نکات زیبایی‌شناسی تجسمی قابلیت انطباق با نورپردازی را دارند، زیرا نورپردازی منظر شبانه مانند تابلویی نقاشی انرژی عناصری چون خط، نقطه، سطوح، بافت و غیره را داراست که از طریق نور بر سیاهی شب ایجاد می‌شود. همانند نقاشی کنترل این عناصر به همراه کنترل زمینه می‌تواند به بیانی متفاوت از موضوعاتی یکسان منجر شود. بررسی نقش زیبایی‌شناسی در حفظ هویت عناصر بصری شهر و ارتقاء منظر شبانه هدف این پژوهش را تشکیل می‌دهد.

واژگان کلیدی | نورپردازی، زیبایی‌شناسی، هویت، درخت، رنگ.

گلناز کشاورز

پژوهشگر دکتری پژوهش هنر،
پژوهشکده نظر، ایران.

golkesavarz@gmail.com

فرضیه | رعایت اصول زیبایی‌شناسی هنرهای تجسمی در نورپردازی عناصر هویت‌مند شهری، کیفیت زندگی شبانه و حس هویت شهروندان را ارتقاء خواهد داد.

منظر فرهنگی خیابان ولیعصر (عج)
خیابان ۱۸ کیلومتری ولیعصر (عج) شاخص‌ترین خیابان پایتخت به لحاظ زیبایی و خاطره‌انگیزی است که طولانی‌ترین خیابان خاورمیانه و طولی‌ترین چنارستان دنیا شناخته شده است. بیش از نیم قرن پیش ۶۰ هزار اصله چنار در دو سوی خیابان کاشته شد و در کنار هر درخت بوته گل سرخی قرار گرفت (آفریده، ۱۳۹۳) و تهران را به شهر چنارها شهره ساخت.^۱ این خیابان در عصر پهلوی از مهم‌ترین خیابان‌هایی بود که در مجاورت و یا حوزه آن بسیاری از بناهای مهم قرار داشتند و از این لحاظ تاریخی‌ترین خیابان پایتخت است. هر آنچه از عناصر کهن معماری و نیز منظر طبیعی این خیابان باقی مانده عناصری باکیفیت هستند که هنوز هم به تهران هویت می‌بخشند. پس‌زمینه کوه البرز از دیگر عناصر طبیعی هویت‌بخش این خیابان محسوب می‌شود (تصویر ۱).
این خیابان هم‌اکنون دارای چندین هزار مترمربع پیاده‌رو، جوی بزرگ آب و حدود ۱۱ هزار چنار ۹۰ ساله است. تصویر این خیابان در ذهن شهروندان تهرانی از خلال برخی ساختمان‌های قدیمی، جوی آب عریض و درختان چنار که‌نسال شکل می‌گیرد که معنایشان تنها با ارجاع به گذشته درک می‌شود. چنارهای که‌نسال ولیعصر (عج) یادآور سنت قدیمی درخت‌کاری در کوچه‌های شهرهای کوهپایه‌ای ایران است. هویت خیابان ولیعصر (عج) با نفس‌های این چنارها زنده است.

ارزیابی زیبایی‌شناسانه نورپردازی چنارهای خیابان ولیعصر (عج)

توجه به مسائل زیبایی‌شناسانه در نورپردازی عامل اصلی ارزیابی آن محسوب می‌شود. اهمیت تاریخی یک مکان شهری دلیلی کافی است تا به هویت آن، چه در منظر روزانه و چه شبانه، توجه شود. جهت بررسی کیفیت این نورپردازی نکاتی پیرامون زیبایی‌شناسی آن و تأثیرش بر هویت چنارها و دریافت شهروندان از آن ارائه می‌شود:

• تأثیر زیبایی‌شناسی نورهای رنگی بر پرسپکتیو خیابان انتخاب و تغییر رنگ نور در نورپردازی از تأثیرگذارترین عوامل زیبایی‌شناسانه در نورپردازی است که در سال‌های گذشته

مقدمه | توسعه عرصه زندگی در شب منجر به شکل‌گیری زندگی شبانه در تهران شده و عملکرد فضاهای طبیعی در شب موردتوجه قرار گرفته است. بخش عمده‌ای از درک هویت شبانه شهر وابسته به نورپردازی است که از طریق آن می‌توان به شهر رنگ تعلق داد. «زیرا امکان معماری مجدد شهر و فضاهای شهری می‌شود» (درکی و وارثی، ۱۳۹۰). این هنر بر تجربیات مردم از محیط شهری در شب اثرگذار است (Narbonin, 2004: 12). حس تعلق در شب نسبت به مکان‌های شهری و عناصر آشنای آن با توجه به مناظری که از طریق نورپردازی ایجاد می‌شود و فعالیت‌هایی که در قالب آن شکل می‌گیرد به وجود می‌آید (مهدوی نژاد و پورفتح‌الله، ۱۳۹۴ : ۱۳۲). نورپردازی عناصر طبیعی شهر سبب خوانایی نقاط عطف شهری شده و آن‌ها را به مرجعی برای گذران اوقات فراغت شبانه تبدیل خواهد کرد.

توجه به نورپردازی منظر شبانه و طبیعت در تهران مستلزم توجه به شرایط فرهنگی و زیبایی‌شناسی است. شهرداری تهران در راستای ایجاد جلوه‌های ویژه نور در شهر اقدام به نورپردازی چنارهای این خیابان کرده است. فاز اول پروژه حذف‌فاصل خیابان پارکوی تا میدان تجریش اجرا شد و به‌این‌ترتیب یک هزار و صد چراغ از مدل فلورین ۲ آر جی بی (مولتی کالر) در پنج رنگ و ۱۴ طریق مختلف به بهره‌برداری رسید (www.yjc.ir/fa/news/4854335).

این نورپردازی از دو حیث قابل‌توجه است. از یک‌سو در آن اهمیت شریانی خیابان ولیعصر (عج) درک شده و از سوی دیگر انتخاب چنارها به‌عنوان موضوع نورپردازی، مهم‌ترین عنصر هویت‌بخش خیابان را که در منظر روزانه نیز اهمیت بسزایی دارد، مورد تأکید قرار داده است. با این وجود بررسی دقیق‌تر آن پرسش‌هایی را مطرح می‌کند:

۱. تا چه میزان به زیبایی‌شناسی و حفظ هویت چنارها در این نورپردازی توجه شده است؟
۲. زیبایی‌شناسی این نورپردازی چگونه می‌تواند از زیبایی‌شناسی تجسمی تأثیر پذیرد؟
۳. آیا از طریق شاخصه‌های نورپردازی زیبایی‌شناسانه می‌توان به اصول نورپردازی هویت‌مند چنارهای ولیعصر رسید؟

جهت پاسخ‌گویی به این سؤالات پژوهش کیفی با استفاده از اطلاعات کتابخانه‌ای و میدانی انجام و در قالب این مطالعه ارائه شده است.

تصویر ۱: نمایی از کوه البرز و خیابان ولیعصر (عج). مأخذ: <http://iranianuk.com/20130717221749027>.

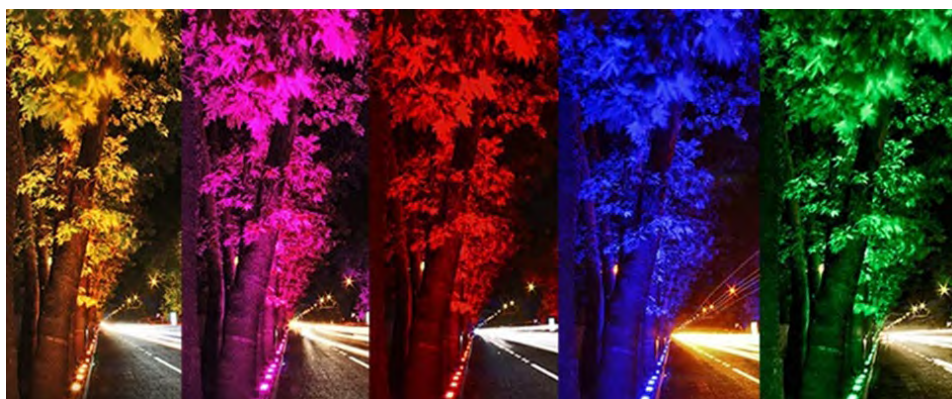
اینکه مدام رنگ نورپردازی از رنگ‌های گرم و بسیار تند همچون قرمز به رنگ‌های سرد آبی و سبز تغییر کند، مخاطب را در درک بعد فضا دچار سردرگمی کرده و جوی غیرواقعی و نالایم را به محیط القا می‌کند (تصویر ۲). به این ترتیب از نظر عامل آرامش (رضایی و رضوانی، ۱۳۹۳: ۴۹) فضایی سخت برای شهروندان به وجود آمد. به بیانی دیگر بدون توجه به پرسپکتیو موجود خیابان که فضای سه‌بعدی را در روز ارائه می‌دهد، روشن شدن نورهای رنگی و تغییر آن‌ها، به حذف بعد سوم خیابان منجر شد و حس آشنایی مخاطب را دچار اختلال کرد. هویت چنارها و خیابان ولیعصر (عج) در شب تغییری نمی‌کند و نباید با نورپردازی شبانه فضایی مصنوعی و دور از واقع را به آن تحمیل کرد که ارتباطی با منظر طبیعی و سرزنده روزانه درختان آن ندارد.

• تغییر نور - تغییر رنگ

شدت و رنگ نور از عوامل مهم و قابل توجه در نورپردازی شهر شب هستند. برخلاف نقاشی کلاسیک که پس از رنگ‌گذاری بر روی بوم دیگر نمی‌توان در رنگ‌های آن تغییری داد، در

برخوردی سلیقه‌ای با آن شده است. جدید بودن هنر نورپردازی شهری در ایران سبب شده تا با ورود تکنولوژی‌های جدید و امکانات فراوانی که در این زمینه در اختیار کاربر قرار می‌گیرد، افراطی در زمینه استفاده از رنگ در نورپردازی مشاهده شود. به گونه‌ای که تنها به واسطه امکان پنج رنگه لامپ‌های آرجی بی مورد استفاده در این پروژه، هر پنج رنگ آن بدون در نظر گرفتن مسائل زیبایی‌شناسانه مورد بهره‌برداری قرار گرفت. جدا از اینکه خاموش و روشن شدن این نورهای رنگین می‌تواند از عوامل استرس‌زا باشد، تغییرات نوری سبب مخدوش شدن تصویری می‌شود که شهروندان از درختان هویت‌مند ولیعصر دارند.

از نظر زیبایی‌شناسی، تغییر متناوب رنگ نورها از قرمز به آبی، سبز و ... به دلیل تأثیرات روانی متفاوتی که رنگ‌ها بر چشم انسان دارند، درک بصری از درختان و جو محیط را مخدوش می‌کند. در هنرهای تجسمی نیز رنگ‌های گرم در پلان جلویی اثر به کار می‌رود تا حس نزدیکی بیشتری از نظر بعد به مخاطب القا کند و در مقابل برای عقب نشان دادن عناصری در پلان‌های بعدی از رنگ‌های سردتر و متمایل به آبی و خاکستری بهره می‌برند.

تصویر ۲: تأثیر نورهای رنگی بر نمای چنارهای خیابان ولیعصر (عج). مأخذ: http://www.golnoor.com/lighting/?page_id=188.

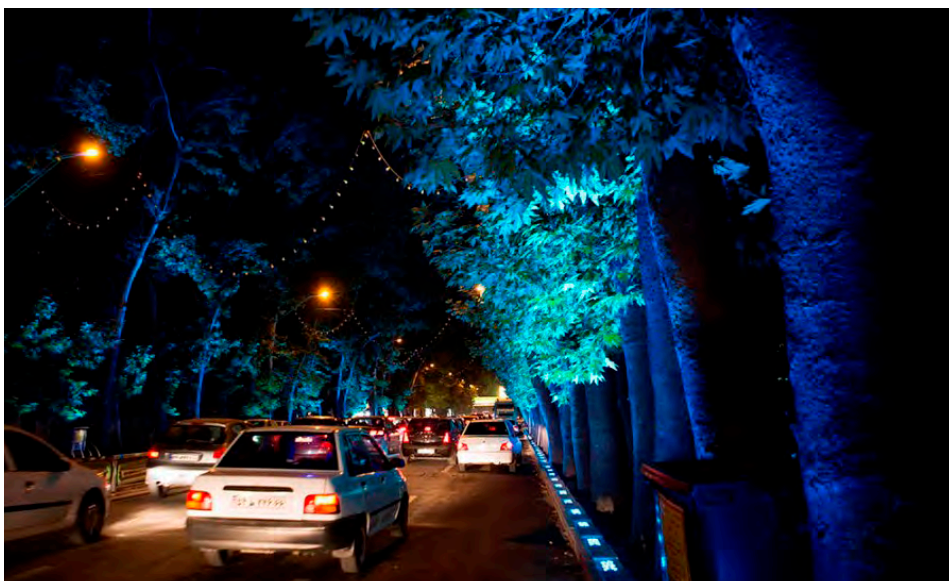
تصویر ۴: نمونه‌ای از کاشی‌کاری سنتی ایرانی با رنگ مکمل (لاجوردی، فیروزه‌ای و نخودی) به همراه رنگ خنثی سفید جهت معنابخشیدن به درخشندگی رنگ‌های آبی. مأخذ: <http://marematgar.ir/fa/tag>.

وسعتی ناچیز در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند و به صورت یک مجموعه درک می‌شوند. بر این اساس برای رسیدن به رنگ‌های ثانویه درخشان‌تر، رنگ‌های اولیه را بر روی پالت با هم ترکیب نمی‌کردند، بلکه لکه‌هایی کوچک از دو رنگ اولیه در کنار هم قرار می‌دادند تا از فاصله‌ای مشخص چشم به‌طور طبیعی آن‌ها را در ترکیب با هم و با نمودی از رنگ ثانویه موردنظر ببیند. این یافته پوینتلیست‌ها توانست اثبات کند که چشم انسان عکس‌العمل‌های طبیعی نسبت به رنگ‌ها و نورهای ساطع از آن‌ها از خود نشان می‌دهد و در تحلیل عصبی ممکن است به نتیجه‌ای متفاوت از آنچه واقعاً وجود دارد رسید. از آنجایی که نورپردازی نیز به‌عنوان هنری شهری می‌تواند تأثیرات مثبت فراوانی از هنرهای تجسمی به‌خصوص نقاشی کسب کند، توجه به یافته‌های هنرمندان متأخر در مورد تأثیر نورهای رنگی بر چشم انسان نباید مورد غفلت هنرمندان نورپرداز معاصر قرار گیرد. هنر نورپردازی هنری مدرن و نوپاست که می‌تواند برای

نورپردازی شهری، رنگ نور تابلوی منظر شهر را می‌توان با تمهیدات بصری و هنری متناسب تغییر داد و تنوع بیشتری به آن بخشید. اما این تغییر نباید تأثیری منفی بر زیبایی‌شناسی محیط داشته باشد. به عبارت دیگر تغییر نورهای رنگی در نورپردازی تنها تا جایی مجاز است که تأثیر روانی منفی بر مخاطبان نداشته، کاربری را مختل نکند و زیبایی‌شناسی هویت‌مند مکان را تحت تأثیر قرار ندهد. در تاریخ نقاشی و دوران امپرسیونیسم هنرمندان با توجه به هدف مطالعه نور در نقاشی، یک موضوع ثابت را در ساعات مختلف نقاشی کرده و تغییرات رنگ نور خورشید را طی روز بررسی می‌کردند (تصویر ۳). مطالعات امپرسیونیست‌ها رنگ‌شناسی در اثر هنری را متحول نمود و منجر به تدوین قوانین هفتگانه رنگی و مورداستفاده هرکدام از آن‌ها در هنر شد. به‌خصوص پوینتلیست‌ها با بهره‌گیری از شیوه نقطه‌گذاری در نقاشی به این نتیجه رسیدند که رنگ‌های درک‌شده توسط چشم انسان، حاصل برآیند تأثیر رنگ‌هایی است که حتی در

تصویر ۳: تصویر کلیسای جامعی که مونه آن را در سه حالت رنگی نورپردازی روزانه و طبیعی نشان می‌دهد. مأخذ: <http://www.museyon.com/wp-content/uploads/2013/04/RouenCathedral-1893-94.jpg>.

تصویر ۵: نمایی از جهت پایین نورپردازی پایین درختان خیابان ولیعصر (عج). مأخذ: <http://shafaf.ir/fa/news/284192>.

• هماهنگی و آشنایی رنگی

افزایش هارمونی نورپردازی سبب افزایش میزان حس تعلق به عناصر شهری می‌شود (مهردوی نژاد و پور فتح‌الله، ۱۳۹۴: ۱۳۸). عدم رعایت این اصل مهم زیبایی‌شناسی در این پروژه از کیفیت آن کاسته است. رنگ‌های قرمز، سبز، آبی، ارغوانی و زرد به کار رفته در این طرح تباین بالایی دارند و جزء رنگ‌های اصلی چرخه رنگ محسوب می‌شوند؛ گزینشی رنگی که در هنر گرافیک برای جلب نمودن سریع بیننده در زمانی کوتاه مورد استفاده قرار می‌گیرد. چنین تضادی در مدت‌زمان طولانی برای چشم انسان قابل تحمل نیست و در پی آن ناخودآگاه به دنبال رنگ‌های طبیعی و خنثی‌تر خواهد بود. در هنرهای سنتی ایران به این اصل رنگ‌شناسی به شکلی بسیار دلنشن توجه شده است. به‌عنوان نمونه می‌توان به گزینه‌های رنگی در کاشی‌کاری اسلامی که در فضای سه‌بعدی معماری به کار می‌رود و می‌تواند مشابهت‌هایی با فضای شهری داشته باشد اشاره کرد (تصویر ۴). رنگ‌هایی چشم‌نواز که از منطق تضاد هم‌زمانی رنگی (سیمولتانه^۱) پیروی می‌کنند و به این دلیل در عین پویایی و تضاد، در طی زمان آزاردهنده نخواهند بود. نورپردازی خیابان ولیعصر (عج) طراحی پوستر تبلیغاتی نیست که در ابعادی مشخص به مخاطب ارائه شود، پیامش را در زمانی کوتاه ارائه کند و بیننده با اختیار خود بتواند از آن روی برگرداند و به پیرامونش توجه کند. آرامش رنگی در هنرهای شهری به‌خصوص نورپردازی در اولویت زیبایی‌شناسی قرار دارد.

• بررسی جهت نورپردازی و تأثیر آن بر زیبایی درخت جهت و منبع رنگ نور باید با مشخصات محیطی هماهنگی داشته باشد. انتخاب جهت نور از پایین برای دیدن درخت از

رسیدن به بلوغ کامل در بخشی از سیر تحولش به یافته‌های زیبایی‌شناسی هنر نقاشی، حداقل در زمینه رنگ متکی باشد. توجه به آنچه چشم انسان از نورپردازی‌های شبانه شهری و رنگ‌های آن‌ها درک می‌کند باید در طراحی و استراتژی نورپردازی به‌عنوان عملی هنری مورد توجه قرار گیرد.

توجه به این نکته که عابران پیاده ناچار هستند تا رسیدن به مقصد تغییر این نورهای رنگی را تحمل کنند بیش از پیش اهمیت دستاوردهای امپرسیونیست‌ها در زمینه تأثیر رنگ‌ها بر چشم انسان را آشکار می‌کند. در عین حال استفاده از رنگ‌های هماهنگ که با پیشینه تاریخی خیابان و هویت چنارهای آن سازگار باشد، بهتر می‌تواند اهداف شهر شب را در این پروژه محقق کند. طیف رنگ‌های سفید متمایل به زرد که مناسب فضای تاریخی است (غفوری، ۱۳۹۱: ۴۳)، در ترکیب مختصر با رنگ‌های گرم ملایم دیگری چون نارنجی، حس گرما و پذیرندگی به محیط می‌دهد و نیز رنگ سبز که بر شادابی و حس زندگی درختان تأکید خواهد داشت به نظر می‌تواند بهترین گزینه‌های رنگی برای نورپردازی این درختان باشد. استفاده از نورهای رنگی باید بسیار کم و در جهت معنا و هویت بخشیدن به نورهای سفید و زرد صورت گیرد. «در غیر این صورت حس تعلق که از مهم‌ترین دلایل احساس امنیت در فضای شبانه است مختل می‌گردد» (بصیری مژده‌ای و محملی ابیانه، ۱۳۹۱: ۳۷). با توجه به امکان برنامه‌ریزی لامپ‌های «ال.ای.دی» می‌توان جهت معنا بخشیدن به این طیف زرد در اعیاد و مراسم خاص، پس از مکان‌یابی، بر برخی درختان تأکیدات رنگی متفاوتی بر اساس ماهیت مراسم مورد نظر داشت.

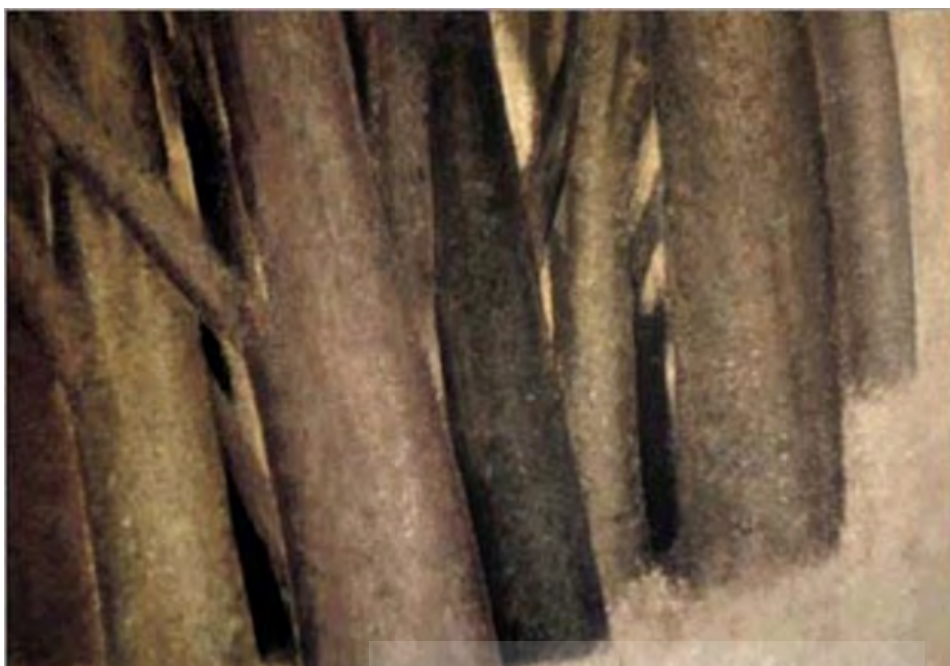
انرژی اثر هنری نگریسته شود که می‌تواند حامل انرژی بصری خاص خود باشد. نورپردازی درختان به صورت ردیفی، بدون تمایز و تنها با فواصلی که شرایط فنی محیط بر آن تحمیل کرده، بدون توجه به روشنایی کاربری‌های حاشیه‌ی خیابان انجام شده است. به این ترتیب نورهای مزاحمی در محیط وجود دارد که از جلوه اصلی نورپردازی به عنوان یک اثر هنر شهری کاسته است. زمانی که بوم نقاشی را بدون هدف مملو از عناصر تجسمی و رنگ و خط و... کنیم، نمی‌توان انتظار داشت که نتیجه کار با وجود صرف هزینه و زمان قابل توجه، با زیبایی‌شناسی پذیرفته شده‌ای ارائه شود و سواد بصری شهروندان را ارتقاء دهد. چنانچه جایگیری عناصر بصری براساس هدف مشخص و حساب شده‌ای باشد، می‌توان به انتقال زیبایی در اثر هنری امیدوار بود. اگر بدون توجه به نورهای موجود در منظره شبانه اقدام به نورپردازی آن کنیم گویی تأثیر بصری تاریکی‌های هدفمند را همچون تأثیر سفیدی‌های بوم نقاشی نادیده گرفته‌ایم. فضای خالی اثر هنری دارای انرژی بصری است که در اصطلاح به آن «سفیدخوانی» اثر گفته می‌شود. شاید بتوان در هنر نورپردازی اصل «خوانش تاریکی‌ها» را به عنوان یکی از موارد مهم سنجش موفقیت آن طبقه‌بندی کرد. برای نمونه می‌توان به اثری از «رامبراند» اشاره کرد. رامبراند هنرمندی بود که توانست به تاریکی در ترکیب‌بندی نقاشی معنا و مفهوم بخشد. نورپردازی‌های خاص او که با تأکید بر عناصر اصلی تابلو همراه است، انرژی خاصی به فضاهای تاریک اثر داده که بدون

یک زاویه مناسب است و بیشتر کاربران سواره را در نظر دارد. گویی عابران پیاده که از اهداف اصلی طراحی‌های شهر شب هستند در این پروژه نادیده گرفته شده‌اند. این جهت نورپردازی بر عظمت درختان تأکید می‌کند. زیرا برگ‌ها را برخلاف منظر روزانه که از بالا نور می‌گیرد، روشن کرده است (تصویر ۵). به این ترتیب سطح بالایی برگ‌ها تیره‌تر دیده شده و با آنچه مخاطب از بافت برگ‌های چنارها در روز می‌شناسد متفاوت است. چنین تفاوتی در دریافت بصری مخاطب سبب تغییر ماهیت و آناتومی شناخته شده درخت چنار شده و زیبایی آن را که ماحصل دریافت طبیعی در نور روز است تغییر داده است. این نوع نورپردازی درختان را به عنصری بی‌روح تبدیل می‌کند که کنش بصری اندکی از طریق نورپردازی آن‌ها با مخاطب برقرار می‌شود که زیبایی تعریف شده چنار را تغییر می‌دهد. اگر قرار بود این نورپردازی برای زمانی کوتاه و به عنوان یک نمایش هنری صرف جهت بازخوانی متفاوتی از چنارهای ولیعصر مطرح شود، شاید می‌توانست توجیهی بیاید. اما استفاده از آن در زمان طولانی به عنوان هنری شهری که برای عامه مردم طراحی شده، نشان دهنده ضعف سیاست‌گذاری‌های نورپردازی در این زمینه است.

• خوانش فضاهای تاریک و تأثیر آن در زیبایی نورپردازی ترکیب نور و تاریکی و کاهش آلودگی‌های نوری نقش بسیار مهمی در به چشم آمدن عناصر شهری دارد. در نورپردازی شهری باید به تاریکی همچون زمینه سفید و خالی اما پر از

تصویر ۶: تابلوی پاس شبانه اثر رامبراند، توجه به انرژی فضاهای تاریک در تضاد با عناصری با نورپردازی قوی. مأخذ: <http://historylists.org/art/list-of-10-most-famous-rembrandts-paintings.html>.

تصویر ۷: اثری از سهراب سپهری
با موضوع درخت و تأکید بر تنه
درختان. مأخذ:

<https://greyartgallery.nyu.edu/artworks/trees-2/>

شهری می‌توانند مانند موضوعات نقاشی تکراری و متداول باشد اما با نگاه خلاق هنرمند به‌خصوص هنرمند نورپرداز، بیانی نواز عناصر ثابت و مشخص به‌دست دهند و خوانشی جدید در منظر شهری ایجاد کنند که الهام‌بخش و محرک شهروندان باشد. تأکید بر تنه چنارها با حذف بافت متنوع‌تر آن‌ها که در تاج درخت قرار دارد، آن‌ها را همچون ردیفی از ستون‌هایی نمایش می‌دهد که جداره‌ای طبیعی در حاشیه خیابان ساخته‌اند. مرزی که درختان در منظر روز بین جوی آب و پیاده‌رو و خیابان ایجاد می‌کنند، با تأکید مضاعف در شب به نمایش گذاشته شده است. چنین تأکید نورانی فضای پیاده‌رو را بیش از پیش، از بخش سواره‌رو خیابان جدا کرده و بر اینکه این نورپردازی، برخلاف اهداف شهر شب، در اصل خودرو سواران را به‌جای عابران پیاده در نظر دارد، تأکید مضاعف می‌کند. به‌این ترتیب باید دید گزینش‌های بصری که در برخورد با موضوع در هنرهای تجسمی نیز کاربرد دارد تا چه میزان و چگونه باید در نورپردازی‌های شهری اعمال شود و تأثیر آن‌ها بر منظر خیابان چه خواهد بود. شاید بتوان تابلو منظر شبانه‌ای را که با کمک نورپردازی در شب ایجاد می‌شود حائز نکات بصری بسیار پیچیده‌تری نسبت به یک تابلو تجسمی دوبعدی دانست که بسیاری از عناصر آن قابل کنترل هستند. یک تابلو نقاشی صرفاً کارکرد زیبایی‌شناسانه دارد و نسبت به نورپردازی منظر شبانه قرار نیست اهداف کاربردی متعددی را در ارتباط با شهروندان تأمین کند. به‌این ترتیب گزینش‌های بصری در هنر شهری نورپردازی بسیار پیچیده‌تر و حساس‌تر خواهد بود.

آن‌ها ترکیب‌بندی و عناصر اصلی انرژی بصری خود را از دست می‌داند (تصویر ۶). نورپردازی همچون عملی نقاشانه است که در آن با استفاده از نور به‌جای رنگ بر زمینه‌ای تاریک طرح اندازی می‌شود. با این هنر می‌توان برخی عناصر شهری را حذف کرد یا جلوه‌ی بیشتری بخشید. با کمک نورپردازی تابلوی منظر شبانه شهرها مجدداً امکان بازآفرینی دارد.

• گزیده‌گویی در نورپردازی با کنترل زاویه تابش، شدت نور این نورپردازی به‌گونه‌ای تنظیم شده که بیشترین تأکید بصری بر روی تنه و بافت آن‌ها ایجاد شده است. زیرا لامپ‌ها در پای درخت کار شده و بیشترین شدت نور را بر بدنه درخت اعمال می‌کند. به‌تدریج رو به بالا از تیزی نور کاسته شده و در نهایت تاج درخت و سرشاخه‌های آن در ابهام قرار گرفته و تقریباً تصویری گزیده از درخت به مخاطب ارائه می‌گردد. گزیده‌گویی بر مبنای اصول زیبایی‌شناسی بصری و نه اتفاقی تکنیکی، می‌تواند به منظر درختان خیابان ولیعصر (عج) تنوع بخشد. مشابه چنین گزیده‌گویی نسبت به طبیعت در آثار هنرمندان معاصر نیز دیده می‌شود (تصویر ۷). در این نمونه سهراب سپهری با حذف تاج درختان و تأکید بر تنه آن‌ها به خوانشی خاص و متفاوت از درخت دست یافته است. تأکید بر تنه درختان بر ایستایی، مقاومت و بخش سخت آن‌ها به‌جای تاج و بخش‌های سرسبز و باطراوت‌تر تأکید می‌کند. موضوعات متداول و همیشگی همچون درختان را می‌توان با خلاقیت هنرمند شهری همواره در قالبی نو عرضه کرد. موضوعات هنر

بلوغ کافی و تدوین اصول زیبایی‌شناسانه مناسب با اهدافش، می‌توان از دیدگاه‌های زیبایی‌شناسی بصری در هنرهای تجسمی بهره برد. مقایسه‌هایی که در این متن بین نمونه آثار نقاشی و نورپردازی انجام شد، نشان داد که در بسیاری از نکات می‌توان هنر نورپردازی و هنر نقاشی را مشترک دانست و از تاریخ غنی هنر نقاشی و دستاوردهای آن برای بلوغ هر چه سریع‌تر هنر نورپردازی بهره‌برداری نمود. باید در نورپردازی زیبایی‌شناسی را بر ابعاد تکنیکی و فنی آن اولویت داد. زیرا در نهایت آنچه از نورپردازی در ذهن شهروندان ثبت می‌شود تأثیر بصری آن است و نه امکانات تکنولوژیکی که بی‌جا مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

همچون بافت در نقاشی عمل می‌کنند. از طریق رعایت شاخصه‌های نورپردازی زیبایی‌شناسانه می‌توان به اصول نورپردازی هویت‌مند چنارهای ولیعصر رسید. حفظ هویت عناصر شهری، چشم‌نوازی نورپردازی، تأثیر مثبت بر روان شهروندان، هماهنگی نورپردازی با کاربری‌های محیط، همگی نتیجه رعایت نکات زیبایی‌شناسانه بصری در نورپردازی هستند که در نهایت زندگی شبانه در شهر را رونق خواهد داد و صرفاً اتفاقی تزئینی بدون در نظر داشتن اهداف کاربردی نخواهد بود. بدین ترتیب می‌توان فرضیه کلی‌تری را نیز مورد تأیید قرارداد: رعایت اصول زیبایی‌شناسی هنرهای تجسمی در نورپردازی عناصر هویت‌مند شهری، کیفیت زندگی شبانه و حس هویت شهروندان را ارتقاء خواهد داد.

جمع‌بندی | نورپردازی شهری صرفاً روشنایی با نگاه تزئینی را در بر نمی‌گیرد، بلکه این روشنایی باید با در نظر گرفتن زمینه، هویت و زیبایی‌شناسی متناسب با آن باشد. نورپردازی هویتی یعنی طراحی نور برای بستری خاص با استفاده از عناصر شاخص و آشنای مخاطب با در نظر گرفتن ابعاد هنر شهری. نگاه تزئینی به نورپردازی شهر تهران حتی در مورد عناصر طبیعی و هویتی آن، سبب دور شدن فضای شب این شهر از اهداف زندگی شبانه خواهد شد. عدم رعایت نکات زیبایی‌شناسانه در نورپردازی بر هویت مکان و میزان جذابیت نورپردازی تأثیرگذار خواهد بود. با توجه به نوپا بودن هنر نورپردازی شهری تا رسیدن آن به

نتیجه‌گیری | توجه به مسائل زیبایی‌شناسانه در نورپردازی عامل اصلی ارزیابی آن محسوب می‌شود. نورپردازی، هنری شهری است و مانند هر هنر دیگری باید دارای اصول زیبایی‌شناسی تدوین‌شده‌ای باشد که توسط هنرمندان اعمال می‌شود و نه مهندسیین نورپردازی. در نورپردازی چنارهای خیابان ولیعصر^(عج) توجه به حفظ هویت چنارها در حداقل ممکن قرار داشت. چنانچه عناصر این نورپردازی با عناصر یک تابلوی نقاشی تطبیق داده شود تا حد زیادی می‌توان زیبایی‌شناسی تجسمی را جهت حفظ هویت چنارها در آن رعایت کرد. در این نورپردازی زمینه تاریک شب همچون سفیدی بوم، نورها و نوع روشنایی که ایجاد می‌کنند همچون نقطه، خط، سطح و سطوحی که با نور روشن می‌شوند

پی‌نوشت

۳. مکتب پوینتیلیسم بر اساس روند کار پرنترهایی است که از سیستم چهار نقطه رنگی برای چاپ استفاده می‌کنند. از فیروزه‌ای برای رنگ آبی، سرخابی برای قرمز، زرد و مشکی برای چاپ استفاده می‌شود.
۴. تضاد هم‌زمان (سیمولتانه)، همان فعل‌وانفعالاتی است که در چشم و ذهن در مواجهه با رنگ‌ها به وجود می‌آید؛ بدین معنی که هر رنگی پس از دیده‌شدن، به رنگ مکمل نیاز پیدا می‌کند و این عمل در چشم احساس می‌شود. ممکن است رنگ مکمل حاضر نباشد و چشم خودبه‌خود آن را به وجود آورد (www.sci-of-archi.blogfa.com/post/5).

۱. «پیترو دل‌واله»، جهانگرد ایتالیایی، در توصیف تهران نوشت: «گر استانبول شهر سروهاست تهران را باید شهر چنارها خواند» (www.beytoote.com/art/negah-go-zashte/longest3-street2-middle.html)
۲. منظور از تضاد یا کنتراست رنگ، مقایسه دو رنگ با هم و اختلافی است که می‌تواند داشته باشند. تضادهای هفت‌گانه عبارت‌اند از: رنگ‌مایه، تاریکی و روشنی، سردی و گرمی، تضاد مکمل، تضاد اشباع (کیفیت)، تضاد هم‌زمان (سیمولتانه) و تضاد تناسب (وسعت و سطوح رنگ)؛ (www.bsnashriyat.ir/1393/07/11)

فهرست منابع

- مهدوی نژاد، محمد جواد. (۱۳۸۳). حکمت معماری اسلامی، جستجو در ژرف‌ساخت‌های معنوی معماری اسلامی. مجله هنرهای زیبا، (۱۹): ۵۷-۶۶
- Narboni, R. (2004). *Lighting the landscape: Art, Design and Technologies*. Basel: WBrikhauer.
- www.beytoote.com/art/negah-gozashte/longest-3street-2 middle.html (Accessed 2 July 2016).
- www.bsnashriyat.ir/11/07/1393 (Accessed 20 September 2016).
- www.sci-of-archi.blogfa.com/post/5 (Accessed 20 July 2016).
- www.yjc.ir/fa/news/4854335 (Accessed 20 July 2016).

- آفریده، هادی. (۱۳۹۳). چنارستان (فیلم مستند). تهران.
- بصیری مؤدهی، رضا و رضا محلی ابیان. (۱۳۹۱). منظر شبانه در تهران. مجله منظر، ۴ (۲۱): ۳۶-۳۹.
- پورفتح‌الله، مانده و محمد جواد مهدوی‌نژاد. (۱۳۹۴). فناوری‌های جدید نورپردازی و ارتقاء حس تعلق شهروندان (مطالعه موردی: بدنه شهری تهران). مجله پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۴۷ (۱): ۱۲۱-۱۴۱.
- حاجتی، ریحانه و زهره شیرازی. (۱۳۹۰). زمینه، تضمین تداوم حیات منظرین، دگرگونی رویکرد طراحی از پاریس تا لندن. مجله منظر، ۳ (۱۷): ۳۴-۴۰.
- رضایی، مریم و علیرضا رضوانی. (۱۳۹۳). نورپردازی کیفی و فرآیند ادراک با اتکا به مدل R-M در نظریه روانشناسی محیطی. مجله جلوه هنر، (۱۱): ۴۰-۵۲.
- غفوری، عطیه. (۱۳۹۱). برنامه‌ریزی منظر شبانه در پاریس. مجله منظر، ۴ (۱۲): ۴۰-۴۳.